

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โรคไข้เลือดออกเป็นโรคที่มีความสำคัญทางสาธารณสุขระหว่างประเทศ ซึ่งเกิดจากเชื้อไวรัส 4 สายพันธุ์ และมีุงลายเป็นพาหะนำโรค มีการระบาดทั่วโลก โดยเฉพาะประเทศในเขตร้อนชื้นฝนชุก ประเมินการณ์ผู้ป่วยติดเชื่อ 50 ล้านคนต่อปี และมีผู้เสี่ยงในการติดเชื่อทั่วโลก 2.5 ล้านล้านคน ผู้ป่วยที่ต้องเข้ารับการรักษารองพยาบาลประมาณ 500,000 คนต่อปี ส่วนใหญ่เป็นวัยเด็กพบว่า มีผู้เสียชีวิต ร้อยละ 2.5 ของคนที่เข้ารับการรักษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากได้รับการรักษาที่ไม่เหมาะสมอัตราการตายจะเพิ่มสูงขึ้นเป็น ร้อยละ 20 ในประเทศไทยมีอัตราการป่วย 10 ปีย้อนหลังอยู่ในช่วง 30.14 ถึง 224.43 ต่อแสนประชากร ซึ่งเป็นอัตราป่วยที่สูงกว่าเกณฑ์ที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนด (50 ต่อแสนประชากร) นอกจากนี้ ยังมีอัตราป่วยตายประมาณร้อยละ 0.05 ถึง 0.39 ในส่วนของภาคใต้ พบว่า มีอัตราป่วยสูงสุดถึง 402.54 ต่อแสนประชากร และมีอัตราป่วยตายสูงสุด ร้อยละ 0.09

สำหรับสถานการณ์โรคไข้เลือดออกของจังหวัดยะลา พบว่า มีการระบาดสูงอยู่ในอันดับ 1 ใน 10 ของประเทศ โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2541, 2544 และ 2545 เป็นปีที่เกิดการระบาดของโรคอย่างรุนแรง เมื่อศึกษาข้อมูลย้อนหลัง 10 ปี พบว่า มีอัตราป่วยอยู่ในช่วง 39.35 ถึง 625.41 ต่อแสนประชากร และมีอัตราป่วยตายเกิดขึ้นสูงถึง ร้อยละ 1.12 เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลในระดับอำเภอ จะพบว่าอำเภอเมือง เป็นอำเภอที่มีการระบาดของโรคไข้เลือดออกสูงกว่าอำเภออื่น โดยเฉพาะในพื้นที่เขตเทศบาลนครยะลา การระบาดของโรคไข้เลือดออกสูงกว่าพื้นที่ตำบลอื่น (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดยะลา, 2552)

นอกจากโรคไข้เลือดออกแล้ว โรคไข้ปวดข้อยุงลาย หรือ โรคชิคุนกุนยา นับเป็นอีกโรคหนึ่งที่มีการระบาดอยู่ในพื้นที่ เกิดจากการติดเชื่อ Chikungunya Virus เพราะโรคนี้มีการติดต่อโดยมีุงลายเป็นพาหะนำโรคเช่นเดียวกับไข้เลือดออก ในประเทศไทยมีการระบาดของโรคไข้ปวดข้อพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีการพบการระบาดครั้งแรก ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2551 (กรมควบคุมโรค, 2552 ง, หน้า 98) ในพื้นที่ตำบลละหาร อำเภอยิ่งอ จังหวัดนราธิวาส (กรมควบคุมโรค, 2552 ข, หน้า 182) และมีการแพร่กระจายของโรคไปยังพื้นที่จังหวัดใกล้เคียง (กรมควบคุมโรค, 2552 ฉ, หน้า S14) ซึ่งรวมถึงจังหวัดยะลา พบการระบาดครั้งแรกในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2551 (กรมควบคุมโรค, 2552 ง, หน้า 98) ในพื้นที่อำเภอรามัน จากนั้น เกิดการระบาดกระจาย

ออกไปอย่างต่อเนื่องจนทั่วทั้งจังหวัด โดยมีอัตราป่วย ปี พ.ศ. 2551 เท่ากับ 14.8 และ 2 ไตรมาตรแรกของ พ.ศ. 2552 เท่ากับ 232.69 (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดยะลา, 2552)

การระบาด มีสาเหตุจากยุงลายตัวเมียที่มีเชื้อไวรัสเดงกีกัดและดูดเลือดคนที่ป่วยเป็นโรคแล้ว มีการเพิ่มจำนวนเชื้อในยุงประมาณ 8-10 วัน เมื่อไปกัดคนจึงปล่อยเชื้อสู่คนอื่นต่อไป นอกจากนี้ไวรัสเดงกีสามารถถ่ายทอดไปยังรุ่นลูกโดยการส่งผ่านไปยังไข่ (Transovarial or Via The Eggs) แต่เรื่องการนำเชื้อของรุ่นลูกยังไม่ได้รับการยืนยัน การป้องกันและการควบคุมการแพร่กระจายโรคนี้จึงต้องควบคุมยุงลายโดยการทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ยุง ซึ่งพบว่า ยุงชนิดนี้ชอบวางไข่อยู่ตามภาชนะหรือสิ่งของเครื่องใช้ของมนุษย์ที่ทิ้งไว้ในบ้านหรือนอกบ้านซึ่งไม่ห่างไกลผู้คนมากนัก แม้ว่าการดำเนินการควบคุมและป้องกันโรคติดต่อนำโดยยุงลายของหน่วยงานสาธารณสุขในพื้นที่ จะมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เช่น การรณรงค์ การให้ความรู้ การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ในการกำจัดยุงลายและการพ่นหมอกควัน แต่จากข้อมูลการระบาดข้างต้น ทำให้สามารถมองเห็นปัญหาเกี่ยวกับการป้องกันโรคติดต่อนำโดยยุงลายของประชาชน เนื่องจาก ยังมีการระบาดของโรคไข้เลือดออก และโรคไข้วัดชื่อยุงลายอย่างต่อเนื่อง และยังมีแนวโน้มที่จะมีการระบาดต่อไป และอาจจะสูงขึ้น ทั้งนี้ยังพบปัญหาของการมีแหล่งเพาะพันธุ์ในที่สาธารณะซึ่งขาดการดูแลรับผิดชอบในการกำจัดทำให้ยุงลายสามารถวางไข่และเติบโตแพร่เชื้อได้

การป้องกันโรคติดต่อนำโดยยุงลายของหน่วยงานสาธารณสุขในพื้นที่ และการทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ยุง ยังไม่เพียงพอในการลดการแพร่กระจายโรคได้ การส่งเสริมการป้องกันตนเองไม่ให้ยุงกัดจึงเป็นสิ่งจำเป็น นอกจากเป็นการลดความเสี่ยงในคนที่ยังไม่ติดเชื้อแล้ว ยังลดการแพร่เชื้อจากคนที่ป่วยไปสู่คนอื่นได้ด้วย ซึ่งเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดการแพร่กระจายของเชื้อโรคออกไปในวงกว้าง และเป็นอีกวิธีหนึ่งที่ช่วยเสริมงานทางด้านการป้องกันและงานควบคุมด้วย หากการป้องกันไม่ให้ยุงลายกัด มีการดำเนินงานบรรลุตามเป้าหมาย และมีประสิทธิภาพแล้ว จะส่งผลให้สามารถลดอัตราป่วย และอัตราตาย จากโรคติดต่อนำโดยยุงลายได้ (สมชาย สุพันธุ์วิช, 2551, หน้า 1-1)

ดังนั้น การศึกษาพฤติกรรม การป้องกันยุงลายกัดของประชาชน ในเขตเทศบาลนครยะลา จังหวัดยะลา เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของการนำเป็นข้อมูลพื้นฐานและเป็นข้อมูลสำหรับการรณรงค์ให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการระบาดอย่างต่อเนื่องของโรคที่เกิดจากยุงลาย เพราะการป้องกันยุงกัดเป็นการป้องกันเชื้อแพร่กระจายจากคนป่วยสู่คนดี ทำให้ตัดวงจรการแพร่กระจายระบาดของโรค หรือพัฒนางานที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมและป้องกันโรคติดต่อนำโดยยุงลาย ทำให้ประชาชนมีการป้องกันยุงลายกัดมากขึ้น และถูกวิธี สามารถป้องกันยุงลาย ตลอดจนยุงชนิดอื่น ๆ

ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้อัตราป่วยด้วยโรคติดต่อมาโดยยุงลายในเขตเทศบาลนครยะลา จังหวัดยะลาลดลง และต่ำกว่าเกณฑ์ที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนดไว้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติการเจ็บป่วยด้วยโรคติดต่อมาโดยยุงลาย ของประชาชนในเขตเทศบาลนครยะลา จังหวัดยะลา
2. เพื่อสำรวจและรวบรวมวิธีการ และพฤติกรรมการป้องกันยุงลายกัด ของประชาชนในเขตเทศบาลนครยะลา จังหวัดยะลา

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการสำรวจ และศึกษาข้อมูลจากตัวแทนครัวเรือนในเขตเทศบาลนครยะลา จังหวัดยะลา โดยครอบคลุมในประเด็นเรื่อง ข้อมูลทั่วไป ประวัติการเจ็บป่วยด้วยโรคติดต่อมาโดยยุงลาย วิธีการป้องกันยุงลายกัด พฤติกรรมการป้องกันยุงลายกัด และความสัมพันธ์ระหว่างวิธีการป้องกันยุงลายกัดกับประวัติการเจ็บป่วยด้วยโรคติดต่อมาโดยยุงลาย ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive research) ศึกษาแบบภาคตัดขวาง (Cross-sectional Study) เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. หน่วยงานสาธารณสุขในพื้นที่ โดยเฉพาะ สำนักงานสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม สำนักงานเทศบาลนครยะลา สามารถนำความรู้เกี่ยวกับประวัติการเจ็บป่วยด้วยโรคติดต่อมาโดยยุงลาย วิธีการ และพฤติกรรมการป้องกันยุงลายกัด ตลอดจนจุดบกพร่องของวิธีการที่ใช้ในการป้องกันยุงลายกัด ของประชาชนในเขตเทศบาลนครยะลา ไปใช้ปรับปรุงการดำเนินงาน จัดทำโครงการ หรือพัฒนางานที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมและป้องกันโรคติดต่อมาโดยยุงลาย ตลอดจนเสนอแนะแนวทาง หรือวิธีในการป้องกันยุงลายกัดที่เหมาะสม และถูกต้องให้แก่ประชาชนในพื้นที่ ทำให้ประชาชนมีการป้องกันยุงลายกัดมากขึ้น และถูกวิธี สามารถป้องกันยุงลาย ตลอดจนยุงชนิดอื่น ๆ กัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นผลให้อัตราป่วยด้วยโรคติดต่อมาโดยยุงลายในเขตเทศบาลนครยะลาลดลง และต่ำกว่าเกณฑ์ที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนดไว้
2. นำผลการวิจัยไปใช้เป็นพื้นฐานหรือข้อมูลในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการแพร่ระบาด และการป้องกันการระบาดของโรคติดต่อมาโดยยุงชนิดต่าง ๆ และพัฒนางานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวต่อไป

คำนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

1. ประชากร หมายถึง ครัวเรือนที่อยู่ในเขตเทศบาลนครยะลา จังหวัดยะลา ตามผลการสำรวจของสำนักงานเทศบาลนครยะลา ณ เดือนกุมภาพันธ์ 2552
2. ข้อมูลทั่วไป หมายถึง ข้อมูลเกี่ยวกับ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ศาสนา ระดับการศึกษา สูงสุด อาชีพ รายได้ของครัวเรือน ลักษณะบ้านที่อยู่อาศัย ประเภทของครัวเรือน และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ของประชาชนในเขตเทศบาลนครยะลา จังหวัดยะลา
3. ประวัติการเจ็บป่วยด้วยโรคติดต่อ นำโดยงูลาย หมายถึง การเคยป่วย หรือ ไม่เคยป่วย ด้วยโรคไข้เลือดออก หรือโรคไข้ปวดข้องูลายในรอบ 3 ปี ซึ่งรวมถึงจำนวน อายุ และครั้งที่ป่วยของผู้ป่วยที่เป็นสมาชิกในครัวเรือนของประชาชนในเขตเทศบาลนครยะลา จังหวัดยะลา
4. วิธีการป้องกันงูลายกัด หมายถึง การป้องกัน หรือ ไม่ป้องกัน และสาเหตุของการไม่ป้องกันงูลายกัดของประชาชนในเขตเทศบาลนครยะลา จังหวัดยะลา โดยแบ่งระดับของวิธีการป้องกัน ดังนี้
 - 4.1 วิธีการป้องกันระดับบุคคล คือ ทายากันงู ทาแป้งไล่ยุง นอนในมุ้ง ใช้ไม้ตุงไฟฟ้า และเปิดพัดลม
 - 4.2 วิธีการป้องกันระดับครอบครัว คือ จุกยากันงู ใช้เครื่องไล่ยุงไฟฟ้า ใช้สมุนไพรไล่ยุง ฉีดพ่นด้วยสารเคมี และติดมุ้งลวด
5. พฤติกรรมการป้องกันงูลายกัด หมายถึง วิธีการที่ใช้ในการป้องกันงูลายกัดในชีวิตประจำวันของประชาชนในเขตเทศบาลนครยะลา จังหวัดยะลา
6. ลักษณะบ้านที่อยู่อาศัย หมายถึง ลักษณะของบ้านที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการอยู่อาศัยของประชาชนในเขตเทศบาลนครยะลา จังหวัดยะลา แบ่งเป็น บ้านไม้ บ้านกึ่งไม้งังคอนกรีต และบ้านคอนกรีต
7. ประเภทของครอบครัว หมายถึง ลักษณะครอบครัวของประชาชนในเขตเทศบาลนครยะลา จังหวัดยะลา ที่มีการแบ่งโดยใช้ขนาดของครอบครัวเป็นเกณฑ์ ประกอบด้วย
 - 7.1 ครอบครัวเดี่ยว (Conjugal family) เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วย พ่อ แม่ และลูก หรือเป็นครอบครัวที่มีสมาชิก 1 ช่วงอายุ (Generation) เท่านั้น
 - 7.2 ครอบครัวขยาย (Extended family) เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก และเครือญาติ เช่น ลูกสะใภ้ หลาน ปู่ ย่า ตา ยาย หรือเป็นครอบครัวที่มีสมาชิกตั้งแต่ 2 ช่วงอายุ (Generation) ขึ้นไป
8. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน หมายถึง จำนวนคนที่อาศัยร่วมกันในครัวเรือนของประชาชนในเขตเทศบาลนครยะลา จังหวัดยะลา

9. โรคติดต่อมาโดยยุงลาย หมายถึง โรคไข้เลือดออก และโรคไข้ปวดข้อยุงลาย ที่เกิดขึ้นกับประชาชนในเขตเทศบาลนครยะลา จังหวัดยะลา